



ARL GUSTAV JUNG

Arş. Grv. Dr. Barış Önen
Prof. Dr. M. Kerem Doksat

26 Temmuz 1875 günü, İsviçre'deki Bodensee gölünün kıyısında yerleşmiş şehirlerden biri olan Keswil'de bir erkek bebek dünyaya geldi. Bebeğin baba tarafından dedesi olan **Carl Gustave Jung** Basel şehrinin önde gelen hekimlerinden ve en tanınan kişilerinden biriydi ve bu yeni misâfire de onun ismini verdiler: **Carl Gustav Jung**. Ağızdan ağza dolaşan bir söylentiye göre, dede **Jung**, büyük Alman şâiri **Goethe**'nin gayrı meşrû oğluydu. **Dede Jung** bu dedikodunun doğruluğunu hiçbir zaman kabul etmemiş olsa da, torun **C. G. Jung**'un kendisinin **Goethe**'nin büyük büyük torunu olduğuna inandığı zamanlar olmuştur.

Jung'un her iki ebeveyni de 13 çocuklu âilelerin tekne kazıntılarıydılar -ki, bu, evliliklerinde yaşadıkları bazı sorunları körüklemiş olabilir. Babası **Johann Paul Jung** İsviçre Reformist Kilisesi'nin bir papazı, annesi **Emilie Preiswerk Jung** ise bir ilâhiyatçının kızıydı. **Jung**'un âilesinde hem din hem de hekimlik hüküm sürmüştü, meselâ amcalarından sekizi papazdı. Annesinin âilesinin spiritüalizm ve mistisizmle iştiğâl etme geleneği ise meşhurdu. Anne tarafından dedesi olan **Samuel Preiswerk**'in okkült inançları vardı ve sıklıkla ölümlerle konuştuğu söylenirdi. İlk karısının ruhu için boş bir sandalye bırakır, oraya "oturan" ruhla sık sık mahrem sohbetler yapardı. Bütün bunların ikinci karısını oldukça rahatsız ettiğini anlamak tabii ki hiç zor olmasa gerek!

Jung'un kendisinden önce doğan ancak sâdece 3 gün yaşayan bir erkek ve kendinden 9 yaş küçük bir kız kardeşi olmuştu. Kız kardeşi küçük **Jung** için hiçbir zaman önemli bir rakip teşkil etmedi ve hayatında belirgin bir rol oynamadı. Dolayısıyla, **Jung**'un hayatının ilk dönemleri âdeta bir tek çocuk hayatı gibi ve oldukça yalnız geçti. Hemen hiç arkadaşı yoktu ve otobiyografisinde de hep kendi başına oynamak zorunda kalmış olmanın hüznünden bahsetmiştir. Hayatı boyunca yalnızlığı çok sevmiş, "sâdece yapayalnız olduğu zaman kendisini tamamen kendisi gibi hissettiğini" ifâde etmiştir. Zürih Gölü yakınındaki Bollingen'de yaptırdığı yazlık evindeki kulenin "istirahat odasının" anahtarı sâdece kendisinde bulunurdu! Anne ve babası mutsuz bir evliliğin mensuplarıydı.

Jung, babasını "dinî inançları konusunda kuvvetli şüpheleri olan duygusal bir idealist" olarak târif et-

miştir. Annesini ise iki farklı mizaca sâhip birisi olarak görürdü. Ona göre vâlidesi bir yanda gerçekçi, pratik, yumuşak kalbli iken, diğer yanda dengesiz, mistik, kâhin, arkaik ve merhametsizdi. Duygusal ve duyarlı bir çocuk olarak, daha çok annesinin "2 numaralı" veya "gece kişiliği" olan bu ikinci tarafıyla özdeşleşip onu benimsemişti. Üç yaşındayken annesinin birkaç ay hastânedeki kalması sebebiyle yaşadıkları ayrılık küçük **Jung**'u derinden sarstı. Nitekim, daha sonraları uzun bir süre, ne zaman "sevgi" kelimesinden bahsedilse, yoğun güvensizlik hissetmiştir. Seneler sonra bile "baba" kelimesini güvenilir ancak güçsüz anlamında değerlendirirken, "kadın" kelimesini güvenilmezlikle ilişkilendirecektir. Bu dönemde belirgin hallüsinasyonlar, garip hezeyanî hatalı yorumlamalar ve distorsiyonlarla karakterize ciddi bir psikiyatrik tablo yaşamıştır. Ünlü pediatri ve psikanalist **D. W. Winnicott**, **Jung**'un **çocukluk şizofrenisi** profili çizerek sonradan iyileşmiş (ama tabii ki derin izler bırakarak) bir çocukluk psikoza vak'ası olduğunu iddia etmiştir.

Dördüncü yaş gününde âilesi Basel'in bir banliyösüne taşınır. İlk rüyası bu dönemden köken alır. İleriki hayatında ve kollektif bilinçdışı kavramında önemli etkisi olan bu rüyadan daha sonra bahsedeceğiz.

Daha okul yıllarında iken, **Jung** zaman içerisinde kişiliğinin 1 numaralı ve 2 numaralı olarak isimlendirdiği iki ayrı yönü olduğunu fark etmeye başladı. İlk başta her iki kişiliği kendi özel dünyasının parçaları olarak gördü. Ancak, ergenlik yıllarının ortalarında 2 numaralı kişiliğinin kendinden farklı olan bir şeyin -uzun zamandan beri ölü olan bir adamın- yansıması olduğunu fark etti. O günlerde bu bağımsız güçleri tam olarak anlayamamış, ancak ilerleyen yıllarda 2 numaralı kişiliğin 1 numaralı kişiliğin idrak etmediği sezgi ve duygularla bağlantıda olduğunu fark etmişti. "Hâtıralar, Rüyalara, Yansımalar" kitabında 2 numaralı kişiliği hakkında şöyle yazar:

"Onu ve onun etkisini tuhaf bir biçimde yansımasız bir tavırdaki tecrübe ettim. Onun varlığıyla birlikte 1 numaralı kişilik neredeyse yokluk noktasına kadar silikleşiyordu ve gittikçe 1 numaralı kişilikle daha da bütünleşen ego sahneye çıktığında yaşlı adam, hatırlanabilirse eğer, uzak ve gerçek dışı bir rüyayı andırıyordu."

16 ilâ 19 yaşları arasında **Jung**'un 1 numaralı kişiliği daha baskın olarak ortaya çıkar ve gittikçe artarak "sezgisel uyarılar dünyasını bastırır". Bilinçli gündelik kişiliği ön plâna çıktıkça okul ve kariyerine konsantre olabilir. **Jung**'un kendi davranışlar teorisinde, 1 numaralı kişiliği dıştaki nesnel dünya ile âhenkli olacak şekilde dışa dönüktür. 2 numaralı kişilik ise, kendi öznel dünyasının içine doğru yönelmiş, içe dönük bir kişiliktir. Dolayısıyla, erken okul çağlarında **Jung** genellikle içe dönük iken, bir mesleğe hazırlanma dönemine girdiğinde veya diğer nesnel sorumluluklarla karşılaşma zamanı geldiğinde daha dışa dönük olmuştur. Bu durum, yaşadığı orta yaş kriziyle girdiği aşırı içe dönüklük dönemine kadar hüküm sürer.

Jung'un ilk meslekî tercihi arkeoloji yönünde olmakla birlikte, filoloji, tarih, felsefe ve doğa bilimlerine karşı da ilgili olmuştur. Aristokratik bir çevreden gelmekle birlikte, mâlî kaynakları kısıtlı kalmıştı. Hemen evlerinin yakınındaki ama pahalı bir okula gidecek yeterli maddî kaynağın olmaması sebebiyle, arkeoloji hocası bulunmayan Basel Üniversitesi'ne kaydolur. Başka bir saha seçmek zorunda kalan **Jung**, daha önce iki kez önemli keşifler yaptığı yönünde rüyalar görmüş olduğu doğa bilimleri alanını seçer. Sonunda, kariyer seçimi tıpla sınırlanır. Psikiyatrinin öznel fenomenlerle uğraştığını okumasıyla seçim alanı daha da daraltır. Kısa zaman içerisinde de, psikiyatrinin kendisi için tek hedef olduğunu fark etmiştir.

Tıp fakültesinin birinci senesinde babası vefat eder. Bundan sonra âilesinin, yâni annesinin ve kız kardeşinin başı olur. Henüz tıp fakültesinde okumaktayken, ölü insanlarla iletişim kurabildiğini iddia eden kuzeni **Helen Preiswerk** ve Preiswerk âilesinin diğer fertleriyle bâzı seanslara katılmaya başlamıştır. **Jung** bu seanslara sıklıkla bir âile üyesi olarak katılmış, ancak daha sonraki okkült fenomenlerle ilgili tıbbî tezini yazarken, bu seansların "kontrollü deneyler" olduğunu bildirmiştir.

1900'de Basel Üniversitesi'nde tıp tahsilini tamamladıktan sonra, muhtemelen o dönemin dünyadaki en prestijli psikiyatri eğitim hastanelerinden olan Bûrghölzli Akıl Hastânesi'nde **Eugene Bleuler**'in psikiyatri asistanı olarak çalışmaya başlar. 1902 ilâ 1903 yılları arasında **Charcot**'un vârisi **Pierre Janet** ile 6 ay Paris'te çalışır. 1903 yılında İsviçre'ye döndüğünde, zengin bir âilenin kızı olan **Emma Rauschenbach** ile evlenir. 2 yıl sonra ise bir yandan hastânedeki görevlerine devam ederken, bir yandan da Zûrich Üniversitesi'nde hocalık yapmaya ve özel hastalar görmeye başlar.

Jung, **Freud**'un "Rüyaların Yorumu" kitabını ilk çıktığı zaman okumuş ancak o dönemde pek de etkilenmemiştir. Birkaç yıl sonra tekrar okuduğunda, **Freud**'un fikirleriyle ilgili daha müsbet anlayış geliştirir ve kendi rüyalarını yorumlamaya başlamak için

harekete geçer. 1906 senesi itibâriyle **Jung** ve **Freud** düzenli bir şekilde mektuplaşmaya başlarlar. Ertesi sene **Freud**, **Carl** ve **Emma Jung**'u Viyana'ya davet eder. İlk tanıştıklarında sabahın ilk saatlerine kadar uzayan 13 saatlik muhaverenin akabinde bu iki dâhinin arasında karşılıklı ve güçlü bir saygı, sevgi gelişir. Bu maraton sohbet sırasında **Martha Freud** ve **Emma Jung** da, başka çâre olmadığı için, sabırla nâzik sohbetler ederek birbirlerini meşgul ederler!

Freud, başlarda **Jung**'u ideal vârisi olarak görmüştür. **Freud**'un diğer takipçilerinden farklı olarak **Jung** ne Yahudi'ydi ne de Viyanalı. Ayrıca, **Freud Jung**'a karşı sıcak kişisel duygular beslemekteydi ve onu önemsenecek düzeyde akıl sâhibi yâni âkil bir kişi olarak görmekteydi. Bu mevhum özellikleri, **Freud**'u **Jung**'u **Uluslararası Psikanaliz Birliği**'nin ilk başkanı olarak seçmeye yöneltti.

1909 yılında, Clark Üniversitesi'nin başı ve ABD'deki ilk psikologlardan biri olan **G. Stanley Hall**, **Jung** ve **Freud**'u bir dizi seminer vermeleri amacıyla Worcester Massachusettes'teki Clark Üniversitesi'ne davet etti. Başka bir psikanalist olan **Sandor Ferenczi** da yanlarında, birlikte Amerika'ya seyahat ettiler. Bu, **Jung**'un Amerika'ya daha sonra yapacağı dokuz ziyaretinin ilkinin oluşturuyordu. Yedi haftalık yolculukları sırasında her gün temas hâlinde olmalarına rağmen **Freud** ve **Jung** arasında yavaş yavaş tırmanan bir gerginlik havası ortama hâkim olmaya başlamıştı. Bu kişisel gerginlik artık meşhur olmuş bu iki psikanalist birbirlerinin rüyalarını yorumlamaya başladıklarında dahi devam ediyordu. Hâtta, arada bâzı trajikomik "nevrotik" tezâhürler bile yaşanır. **Jung**'un iskeletler ve ölüm temalı bir rüyasını dinlerken, aslında onun kendisini öldürmek istediği tâbirini yapan **Freud** o derecede dehşete düşer ki, korkudan düşüp bayılır!

"Hâtıralar, Rüyalar, Yansımalar" kitabında **Jung**, **Freud**'un hem kendisinin rüyalarını yorumlayamadığını hem de **Jung**'un yorumlaması için gerekli olan kişisel hayatının detaylarını anlatmak istemediğini iddia etmiştir. **Jung**'un anlattığına göre, mahrem ayrıntılar öğrenmek istediği zaman **Freud** kendisine "Ama otoritemi tehlikeye atamam" şeklinde itiraz etmiştir. İşte o anda **Jung**, **Freud**'un otoritesini kaybettiği sonucuna varmıştır. Bunu hâtıratında "...sanki karşımda bir kilise papazı duruyordu... O cümle hâfizamda âdeta kazınmış ve ilişkimizin bitişinin habercisi olmuştur" diye kaleme alır.

Avrupa'ya döndüklerinde **Freud**'la **Jung**'un arkadaşlıkları sogudukça, aralarındaki kişisel ve teorik farklılıklar da iyice yoğunlaşır. 1913 yılında bu iki büyük adamın mektuplaşması sonlanmış, ertesi sene ise **Jung** Uluslararası Psikanaliz Birliği'nin başkanlık görevinden ve kısa süre sonra da buradaki üyeliğinden çekilmiştir.

Esasında, **Jung**'un **Freud**'dan ayrılığı "Hâtıralar, Rüyalar, Yansımalar" kitabında bahsi geçmeyen bâzı

olaylara da bağlı olabilir. 1907 yılında **Jung, Freud'a** yazdığı bir mektupta, kendisine karşı "sınırsız bir hayranlık" duyduğunu ve bu saygının "âdeta dinî tutulma" karakterinde bir şey olduğunu ve "göz ardı edilemeyecek bir erotik tını" barındırdığını itiraf etmiştir. **Jung**, bu itirafına "Bu berbat, iğrenç duygu genç bir delikanlı olarak bir zamanlar perestîşkârı olduğum bir adam tarafından cinsel tâcize uğramış olmam gerçeğinden kaynaklanıyor" diye devam etmiştir. Bu cinsel tâciz sırasında **Jung** henüz 18 yaşındaydı ve baba gibi gördüğü bu adamla neredeyse her sırnı paylaşıyordu. **Alan Elms, Jung'un** bir zamanlar âdeta taptığı kendinden daha yaşlı bir adam tarafından cinsel tâciz yaşantısıyla birlikte düşününce, **Freud'a** karşı duyduğu erotik duyguların **Jung'un Freud'dan** uzaklaşmasındaki ana nedenlerden biri olabileceğini iddia etmiştir. Ayrıca **Elms, Jung'un Freud'un** cinsellikle ilgili teorilerini reddetmiş olmasının arkasında da, **Freud'a** karşı beslediği ikircikli cinsel duygulardan kaynaklandığını düşünmektedir.

Freudla ayrılmayı takip eden yıllar **Jung** için yalnızlıkla ve kendi analizini yapmakla geçmiştir. Aralık 1913'den 1917'ye kadar kendi bilinçdışı psişesinde yaptığı seyahat boyunca hayatının en tehlikeli ve yoğun tecrübesini yaşamıştır. **Marvin Goldwert, Jung'un** hayatındaki bu dönemden "yaratıcı hastalık" olarak bahsetmektedir. Aynı terimi **Henri Ellenberger** babasının ölümünden sonraki yıllardaki **Freud'un** hâlini tasvir etmek için de kullanmıştır. **Jung'un** "yaratıcı hastalık" dönemi **Freud'un** kendi analizini yaptığı dönemle hem benzeşmekte hem de farklılaşmaktadır. Her iki adam da kendilik arayışına 30'lu yaşların sonları 40'lı yaşların başlarında başlamışlardır; **Freud** babasının ölümüne tepki olarak, **Jung** ise mânevî babası **Freud'dan** ayrılması sonucu! Her ikisi de yalnızlık ve izolasyon dönemlerinden geçmişlerdir ve bu tecrübelerle derinden değişime uğramışlardır. Ancak, farklılıklar da vardır. **Freud'un** analizi, **Jung'un**ki kadar yoğun olmamakla birlikte, daha uzun sürmüştür ve yıllarca günlük rutininin bir parçası olmuştur. Kendi analizinin erken dönemlerinde **Freud** dışa yönelik aktiviteyle dolmuş ve ilk önemli kitabı "Rüyaların Yorumu"nu yazmıştır. **Jung** ise, tam tersine, kendi analizi sırasında pek bir şeyler yazmamış, yerine yaratıcı enerjilerini içine doğru döndürerek daha sonraları kolektif bilinçdışı olarak isimlendirdiği yönüyle tanışmıştır. Kendi analizini yaptığı dönemde, **Jung** yeni teorik kavramlar geliştirmeyi bir kenara bırakmış ve hastalarını tedaviye sâdece onları dinleyerek ve onlardan yeni bir şeyler öğrenerek devam etmiştir.

Her ne kadar **Jung'un** bilinçdışına yaptığı yolculuk tehlikeli ve acı verici olsa da, aynı zamanda gerekli ve verimliydi de. Kendi yeraltına giden yolculuğu başlatabilmek amacıyla rüya yorumlamayı ve aktif muhayyilesini kullanarak, en sonunda kendi eşsiz kişilik teorisini yaratabilmiştir. Bu dönemde rüyala-

rını yazmış, onların resimlerini yapmış ve bu hikâyeler kendisini hangi noktaya taşıyorsa oraya gitmeye çalışmıştır. Bu yöntemler vâsıtasıyla kendi kişisel bilinçdışı ile tanışmıştır. Yöntemi uzatarak ve daha da derine giderek kolektif bilinçdışının içeriğini oluşturan arketiplere ulaşmıştır. Kendi animasının berak kadınımsı bir sesle kendisiyle konuşmasını işitmiştir; kendi gölgesini, kendi acımasız tarafını keşfetmiştir; yaşlı bilge adamla ve büyük anne arketipleriyle konuşmuştur... Ve sonunda yolculuğunun sonuna doğru "individuation - kendileşme / bireyleşme" olarak isimlendirdiği bir çeşit psikolojik yenden doğuş yaşamıştır. Bütün bunların bir "yaratıcı hastalık" veya "orta yaş bunalımı" kadar basit olmadığını, hallüsinasyonları, hezeyanî tefsirleri ve acayip yaşantılarıyla, aynen çocukluk döneminde yaşadığı şizofrenik tablonun yetişkinlikteki daha şekillenmiş ve tipikleşmiş bir nüksü olduğu **Antony Storr, John Kerr** gibi pek çok müellif tarafından iddia edilmiştir. Dissosiyatif bir tablonun da ayrıca veya ek olarak düşünülebileceği kanaatindeyiz. **Storr, Jung'un** doktorluğunun yanı sıra, ruhânî bir guru olduğunu da iddia eder (**Storr**, aynı şeyi **Freud** için, **Freud** da **Marx** için söyler!). Gerek çocukluk çağındaki yaşantılarının, gerekse **Freud'dan** ayrıldıktan sonraki "yaratıcı hastalık" dönemlerinin âdeta vahiy benzeri içe doğuşlar, spiritüel keşifler, sezgiler, depersonalizasyonlar, derealizasyonlar ve hâтта hallüsinasyonlarla (**Jung**, bunlara "vizyonlar" demiştir) dolu olması gerçekten de dikkat çekicidir. Hayatında karısının hâricinde dönem dönem değişik kadınlar yer almışsa da, hiç biri 30 yıllık metresi **Toni Wolf** kadar sâdik ve sebatlı olmamıştır. Hâтта, meşhur "yaratıcı hastalık" dönemindeki şiddetli anksiyete krizleri ve davranış bozuklukları esnâsında kendisini teskin edebilen tek kişi olduğu için, bu kadın resmen âileye kabul edilmiştir! **Toni Wolf** esasen eski bir hastasıdır; ilişkiye girdiği kesin bilinen başka bir hastası da **Sabina Spielrein**'dir.

Kişilik çalışması sırasında çokça seyahat etmiş olmakla birlikte, her zaman bir İsviçre vatandaşı olarak **Zürich'e** yakın **Küsnacht'ta** yaşamıştı. Kendisi de bir analist olan karısıyla birlikte dört kızları, bir de oğulları olmuştur. **Jung** Protestan bir Hristiyan olmakla birlikte hiçbir zaman kiliseye giden "cemaâten" olmamıştı. Diğer psikanalistlerin ekserisinin aksine, hiçbir zaman tam anlamıyla ateist olmamış, Tanrı inancını bir şekilde korumuştur. Doğu ezoterizmi ve bilgeliliğiyle Batı Aydınlanmacılığı'nı özümlediğini düşündüğü **Masonluk** kuruluşunun bir üyesiydi. Buna karşılık, daha 13 yaş civarında iken "Tanrı'nın kötü yönleri de olabilir mi" gibi suâller sorduğu için, sofu bir adam olan babasından sıkı bir zılgıt yemiştir!

Sonraları, eserlerini okuduğu **Schopenhauer**, hâтта **Nietzsche** gibi filozoflardan çok etkilenir ve "klâsik Hristiyanî öğretiyeye" bağlılığı çok küçük yaşlardan

İtibâren zayıflar, ergenlik döneminde ise tamamen kaybolur. **Yaratıcı hastalığı** döneminde, küçük yaşta kaybettiği “**dışarıdaki Tanrı**” yerine, “**içindeki Tanrı’yı**” keşfeder ve bunu psişe modelinin tam göbeğine, temel arketip olarak oturtur. Gerek İslâm tasavvufunda, gerek pek çok sûfi öğretisinde ve Doğu mistisizmlerinde önemli yeri olan **vahdet** inancı ve tasavvurunu çocukluktan beri yaşadığı Tanrı’nın varlığı hususundaki ambivalansını (tabii ki bilinçdışında) yenmek için kullanmıştır. 1959 Ekim’indeki bir televizyon röportajı sırasında, **John Freeman**’in “Tanrı’ya inanıyor musunuz” suâlüne “**Cevap vermesi güç. Biliyorum. İnanmaya ihtiyacım yok. Biliyorum**” karşılığını verir. Bu “hikmet”, tâ **Platon**’a uzanan **unus mundus**’un, yâni **vahdetin**, her şeyin bir olduğu **İdealar Âlemi**’nin **Jung**’un psişik yolculuğunun sonucuna bir yansımasıdır aslında...

Heisenberg’in **Belirsizlik İlkesi**’ne atıf yapan **Jung**, aynı şeyin psikoloji için de geçerli olduğunu söyler ve temel **gerçekliğin** (true reality) yâni **hakikatın** (verity) ne akılda ne de maddede olduğunu, ikisinin de katıldığı bir şeyde olduğunu iddia eder. Bu şeyin ismi pek hoştur: **Psikoid (psychoid)**! Bu sâyede mânidar rastlantılar ve eşzamanlılık fikirlerini de iyice geliştirir. **A. Storr**, bütün bu mânevî seyahatleri “**Jung**’un önce geleneksel Hristiyanlığa, sonra da Freud’çu psikanalize olan inancını yitirmesi, bilinçdışındaki Tanrı’yı keşfetmesine sebep olmuştur” diye özetler.

Ne ilginçtir ki, bâzılarının ateistlikle suçlayarak hiç bilmeden karşı çıktıkları çok yeni ve belki de yeni bir paradigma kaymasına yol açabilecek **evrimsel psikiyatri** disiplini onun fikirleri ve sezgileri sâyesinde elde edilen mâlûmatın üzerine kurulmuştur. **Ortodoks psikanalizin** dinleştigi günümüzde, safsatacılıkla suçlanan **derinlikler psikolojisi** yeni bilimsel açılımlara nûr saçmaktadır.

Jung’un hobileri arasında tahta oymacılığı, taş kesmeciliği, teknesiyle Lake Constance’da (Bodensee Gölü civârı) gezinmek sayılırdı. Ayrıca simyâ, arkeoloji, gnostisizm, Doğu felsefeleri, tarih, din, mitoloji ve etnolojiyle faâl olarak ilgilenmişti.

1944 yılında Basel Üniversitesi’nde medikal psikoloji profesörü oldu ancak, sağlık nedenleriyle ertesi sene bu görevden çekilmek zorunda kaldı. 1955 yılında eşinin vefatından sonra “**Küsnacht**’ın yaşlı bilge adamı” olarak yalnız kaldı.

6 Temmuz 1961 yılında, 86 yaşına basmadan bir-

kaç hafta önce, Zürih’te sessiz sedâsız vefat etti. Ölümü dönemi itibâriyle, şöhreti psikolojinin ötesinde felsefe, din, ve popüler kültür alanlarında da bütün dünyaya yayılmıştı.

Kesin olan odur ki, nevrozu, psikoza, dehâsı, guruluğuyla **Carl Gustav Jung**, insanlık düşünce ve psikiyatri tarihine belki de değeri zamanla daha fazla anlaşılacak derin izler bırakarak bu dünyadan göçmüştür.

FAYDALANILAN ve TAVSİYE EDİLEN BÂZİ KAYNAKLAR

- Antony STEVENCE, John PRICE (2000) *Evolutionary Psychiatry - A New Beginning*. 2nd Edition. London: Routledge.
- Antony STEVENCE (1982) *Archetype: A Natural History of the Self*. London: Routledge & Kegan Paul.
- Antony STORR (2001) (Aslı DAY, çeviren) *Öteki Peygamberler*. İstanbul: Okuyan Yayın.
- BENNET EA (1983) *What Jung Really Said - With an Introduction by Antony Storr*. London: MacDonald & Co. (Publishers).
- Carl Gustav JUNG (1964) *Man and His Symbols*. New York: Dell.
- Carl Gustav JUNG (1964) (CAHEN R, çeviren) *Dialectique du moi et le l’inconscient*. 2. Baskı. Paris: Lib. Gallimard.
- Carl Gustav JUNG (1965) (GÜROL E, çeviren) *Psikoloji ve Din*. Oluş Yayınları: 5, Bilim Dizisi: 2.
- Carl Gustav JUNG (1966) “Ma vie” *Souvenirs, rêves et pensées*. France: Éditions Gallimard.
- Engin GENÇTAN (1990) *Psikanaliz ve Sonrası* - 4. Basım. Büyük Fikir Kitapları Dizisi: 84, İstanbul: Remzi Kitabevi Yayınları.
- Jess FEIST & Gregory J. FEIST (2002) *Theories of Personality - Fifth Edition*. New York: McGraw-Hill, 92-127.
- Mehmet Kerem DOKSAT & Mert SAVRUN (2002) *Introduction to evolutionary psychiatry. The Bulletin #44 (Psychotherapy) of the World Psychiatric Association and the ASCAP Society*; 4: 20-38.
- Mehmet Kerem DOKSAT (2003) *Evrimsel perspektiften depresyon ve sitokinler*. Klinik Psikofarmakoloji Bülteni; 13: 97-108.
- Recep DOKSAT (1960) *Parapsikoloji ve paranormal fenomenlerin şuur anlayışı bakımından önemi*. Songar A, editör. *Sinir Sistemi Fizyolojisi*, Cilt III. İstanbul: Kader Matbaası, 708-871.
- William McGUIRE (editor) (1979) *The Freud/Jung Letters -The Correspondence Between Sigmund Freud and CG Jung* (R MANHEIM, RFC HULL, translators). England: Penguin Books.